

Студінський В.А.*,
 доктор історичних наук, професор
 ДВНЗ «Київський національний економічний
 університет імені Вадима Гетьмана»,
 Київ, Україна. studzinskiw@bigmir.net

ДИНАМІКА НАСЕЛЕННЯ с. ПІСКІВКА БОРОДЯНСЬКОЇ ВОЛОСТІ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ХІХ ст.

Анотація. Здійснено спробу простежити динаміку населення села Пісківка Бородянської волості Київської губернії протягом ХІХ століття. Розглянуто певні специфічні моменти динаміки розвитку населення як даного населеного пункту, так і краю в цілому в окремі історичні періоди. Звертається увага на зміну станового складу населення села Пісківки в період після проведення реформи 1861 року. Також розглянуто взаємовпливи динаміки населення та економічного розвитку населеного пункту. Дане дослідження здійснено на основі архівних матеріалів і тому воно фактично є першим дослідженням у сенсі вивчення динаміки населення на прикладі одного населеного пункту північної частини Київщини у ХІХ століття. Здійснено аналіз динаміки населення села Пісківка у віковому розрізі. Зокрема, звертається увага на динаміку народжуваності й смертності населення, а також на укладення шлюбів. Встановлено середню тривалість життя жителів села Пісківка у ХІХ ст. Виявлено, що вона була невисокою: існувало лише два випадки, коли жителі цього села сягнули віку понад 90 років. Здебільшого, тривалість життя жителів села Пісківки рідко перевищувала шести десятирічний вік. Проте, як свідчать дані джерел, народжуваність була вищою за смертність.

Ключові слова: Пісківка, населення, жінки, чоловіки, особи, народжуваність, смертність, укладання шлюбів.

Аннотация. Предпринята попытка проследить динамику населения села Песковка Бородянской волости Киевской губернии на протяжении XIX века. Рассмотрены некоторые специфические моменты динамики развития населения как данного населенного пункта, так и края в целом в отдельные исторические периоды. Обращается внимание на изменение сословного состава населения села Песковка в период после проведения реформы 1861 года. Также рассмотрены взаимовлияния динамики населения и экономического развития населенного пункта. Данное исследование осуществлено на основе архивных материалов, и потому оно фактически является первым исследованием в смысле изучения динамики населения на примере одного населенного пункта северной части Киевщины в XIX век. Осуществлен анализ динамики населения села Песковка в возрастном разрезе. В частности, обращается внимание на динамику рождаемости и смертности населения, а также на заключение браков. Установлена средняя продолжительность жизни жителей села Песковка в XIX в. Обнаружено, что она была невысокой: было лишь два случая, когда жители этого села достигли возраста более 90 лет. В основном продолжительность жизни жителей села Песковки редко превышала шестидесятилетний возраст. Однако, как свидетельствуют данные источников, уровень рождаемости был выше уровня смертности.

Ключевые слова: Песковка, население, женщины, мужчины, рождаемость, смертность, заключение браков.

Abstract. It is attempted to trace the dynamics of population of the village Piskivka of the Borodianka parish of Kiev province during the XIX century. It is examined some specific moments of dynamics of population development as of this settlement alone as well as of the whole during separate historical periods. Attention is drawn to the changing of estates composition of population of village Piskivka in the period after the reform of 1861.

* Studynski V. A., doctor of history, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine. Studzinskiw@bigmir.net

It is also considered interaction of population dynamics and economic development of the village. This study was carried out on the basis of archival materials, and so it is actually the first research work in the sense of studying the dynamics of population on the example of one village of the Northtrn part of Kiev region in the XIX century. It is done the analysis of the dynamics of the inhabitants' growth of the village of Piskivka in age-old dimension. In particular, the attention is paid to dynamics of the birth rate and mortality of the population and to the number of marriages. The average length of life of inhabitants of the village Piskivka of the XIX century has been established. It is revealed that it was not high: there were only two cases when inhabitants of the village lived until the age of 90. In most cases the length of life of inhabitants of the village Piskivka seldom exceeded the age of 60. However, according to the data available in some resources, the birth rate was higher in comparison with mortality.

Keywords: Piskivka, population, women, men, persons, birth rate, mortality, marriages.

Постановка проблеми. Важливим аспектом у дослідженні історичного розвитку України взагалі й Київщини зокрема є народонаселення, його динаміка як в окремому регіоні так і в населеному пункті. Варто зазначити, що історики у своїх дослідженнях не завжди приділяють належної уваги саме кількісним і якісним аспектам динамічного розвитку населення. Звичайно, що вивчення демографічних показників у динаміці протягом тривалого періоду історії вимагає опрацювання значного масиву архівних документів, зокрема, метричних записів та клірових книг, а також ретельного впровадження статистичного, математичного та соціологічного інструментарію при вивченні проблематики. Через призму динаміки народонаселення окремих населених пунктів Київщини можна простежити загальні тенденції заселення краю, рід занять людей у певні історичні періоди, зокрема протягом ХІХ століття.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Фактично такого роду дослідження по історії Пісківки Бородянської волості Київської губернії автором проведено вперше. Щоправда, окремі статистичні дані наводилися в певних краєзнавчих дослідженнях та статистичних збірниках [1], хоча вони не висвітлювали весь динамічний процес протягом ХІХ ст.

Метою статті є висвітлення динаміки населення у північному регіоні Київщини протягом ХІХ столітті на прикладі села Пісківка Бородянської волості Київської губернії, а також визначення взаємовпливів соціально-економічного розвитку краю із процесом динаміки його народонаселення.

Основні результати дослідження. Серйозною джерельною базою для вивчення демографічних показників, зокрема народжуваності, смертності, більшості показників динаміки населення у ХІХ столітті дають так звані метричні та клірові книги, що збереглися в архівних фондах. Зазначимо, що Пісківка, а також Рудня Пісківська, Нова Рудня, Раска, Галинка та інші населені пункти тривалий історичний період належали до парафії церкви св. Миколи Чудотворця, яка знаходилася у с.Загальці. Власне ця церква входила до шостого благочинного округу Київського повіту і належала до п'ятого розряду. Сам храм був дерев'яним і спорудженим у 1763 р., а 1860 р. було здійснено капітальну реконструкцію цієї церкви [2, арк. 6-8]. У 1903 р. в Загальцях було збудовано нову дерев'яну церкву [3, арк. 8 зв.]. У той же період починає функціонувати церква і в Пісківці [4, с. 48].

Та все ж, за даними, які наводяться у метричних книгах церкви с.Загальці фіксується, що у 1801 р. в парафії народилося 33 хлопчики та 25 дівчаток, зареєстровано 5 шлюбів, померло 22 людини (12 чоловіків, 10 жінок) [5, арк. 451-

454]. У 1809 р. в парафії народилося 22 хлопчики та 21 дівчинка, шлюб взяли 14 пар (з них три пари вдруге), померло 49 осіб (22 чоловіки, 18 жінок) [6, арк. 973-976]. Вибірка інформації з даних документів свідчить, що в с.Пісківка народилося 2 діток. А саме: в родині Федора та Анастасії Олексієнків народився син Павло, якого хрестили у церкві св. Миколи Чудотворця 15 січня 1809 р. У родині Григорія та Ганни Сергієнків народилася донька Марія, яку хрестили 1 вересня 1809 р. [6, арк. 972-973]. Цього ж року серед жителів Пісківки було укладено чотири шлюби, з яких у двох випадках нареченим він брався вдруге, померли три особи [6, арк. 976 зв.].

На останньому аспекті варто зосередити увагу, оскільки існує думка, що у ХІХ ст. люди жили довше і були здоровішими за сучасних мешканців Пісківки. Дослідження доводять, що таке бачення є дещо хибним. Архівні документи засвідчують доволі велику дитячу смертність та й досягнення шестидесятирічного віку було швидше винятком ніж закономірністю. Зокрема, за документальними даними у 1809 р. померла донька Микити Приймака — Олександра, якій було лише п'ять років; дружина Микити Сергієнка — Параска, померла, коли їй виповнилося 29 р., лише дружина Сави Мазохи померла у доволі, як для того часу, «похилому» віці — 56 років [7]. Цікаво те, що через відносно короткий час С. Мазоха узяв новий шлюб із вдовою Уляною Власенко. Звичайно, що можна було б упустити такі деталі, проте, саме такі дрібниці буденного життя і складають загальне уявлення про повсякденне життя людей в той час.

1810 р. у парафії церкви с.Загальці укладаються лише чотири шлюби — по одному в с. Пісківка, с. Загальці, с.Галинка [8, арк. 1072 зв. — 1074 зв.] та у с. Рудня Пісківська. Народжується цього року в селах парафії 44 дитини — 24 хлопчики та 20 дівчаток, зокрема, у Пісківці народжується три хлопчики. Загальна кількість померлих складає 25 осіб (14 чоловіків та 11 жінок). Наймолодшому серед померлих було 2 роки, найстаршому — 68 років. При цьому зазначимо, що віком до 15 років серед чоловіків помирає 6 осіб, що становить майже 25 відсотків від загальної кількості померлих. Таким чином, існувала доволі велика смертність серед неповнолітніх. Такі тенденції зберігаються і в наступні періоди.

У 1811 р. на території парафії народилося 40 осіб (27 хлопчиків та 13 дівчаток), було зареєстровано 13 шлюбів (всі молоді брали шлюб вперше), у Пісківці було укладено 2 шлюби. Зокрема, у шлюбних метричних записах церкви с. Загальці відзначалося (мову оригіналу збережено):«6 января 1811 г. обвенчан молодой Федор сын Ивана Тимошенко из дер. Веприн с девицей Агрипиной дочерью Михаила Мазохи дер. Песковка. Свидетелями были Григорий Борисенко, дер. Веприн и Фома Филипенко, дер. Песковка. 9 апреля 1811 г. обвенчан молодой Максим сын Грицька Павленко дер. Песковка с девицей Анной дочерью Никиты Примака из Гуты Марьяновки. Свидетелями были Федор Марченко и Никита Гавриленко, дер. Песковка».

Дані записи цікаві тим, що вони дають інформацію про укладання шлюбів між молодими людьми з різних населених пунктів. Щодо смертності, то згідно статистики, яка велась священиком церкви с.Загальці, у парафії померли 33 особи (23 чоловіка та 10 жінок). На цей рік було відзначено велику дитячу смертність, зокрема, віком до 6 років померло 19 осіб [9, арк. 1060 зв. — 1063 зв.], що складало близько 60 відсотків від загального показника смертності.

На 1811 р. сс.Пісківка, Рудня Пісківська та Галинка належали князю Олександру Любомирському, с.Загальці було у власності Марії Савицької. У той час в парафії церкви св. Миколи Чудотворця мешкали 605 чоловіків та 491 жінка та налічувалося 150 дворів [10, арк. 49]. На 1813 р. у вищенаведених населених пунктах налічувалося 90 дворів, де проживало 587 чоловіків та 518 жінок [11, арк. 76]. У 1814 році в парафії мешкало 598 чоловіків та 509 жінок, дворів налічувалося 86 [12, арк. 32]. За іншими статистичними даними цього року в парафії мешкало 580 чоловіків та 511 жінок і налічувалося 95 дворів [13, арк. 56]. У статистичній таблиці 1. показано, що у період 1815 — 1821 рр. загальні тенденції народжуваності й смертності зберігаються. Зазначимо лише, що за метричними даними, у 1815 р. зафіксовано смерть старожилів — Юхима Шведа у віці 90 років (с.Галинка) та Олексія Ідахненка у віці 95 років (с.Загальці), проте такі випадки були чи не єдині за сторіччя.

Таблиця 1

**Динаміка народжуваності, смертності та укладання шлюбів
у парафії церкви св. Миколи Чудотворця у 1815-1821 рр.**

Рік	Народження		Шлюби		Смертність							
	Чол.	Жін.	вперше	вдруге	Чоловіки				Жінки			
					Загальна к-сть	0-18 рр.	19-50 рр.	стар. 50 р.	Заг. к-сть	0-18 рр.	19-50 рр.	стар. 50 р.
1815 [14, арк. 502-505]	25	16	8	5	16	8	4	4	-	-	-	-
1817 [15, арк. 122 зв — 125]	15	13	8	2	14	9	3	2	15	5	3	7
1819 [16, арк. 798-711]	18	15	14	1	18	11	3	4	-	-	-	-
1821 [17, арк. 419-421]	24	11	7	1	20	14	5	1	10	7	2	1

Із вищезазначених даних у таблиці виокремимо, що у 1817 р. жодного шлюбу не було укладено в с.Пісківка, при цьому у с. Раска було укладено 2 шлюби, у с.Загальці — 5 шлюбів, у с.Стара Буда — 1 шлюб, у с.Галинка — 1 шлюб, у с.Нова Рудня — 1 шлюб [15, арк. 124]. У 1819 р. у с.Пісківка народилося шестеро дітей — 4 хлопчики і 2 дівчинки та укладено було три шлюби [16, арк. 706 - 707 зв.]. 1821 р. в Пісківці також народилося шестеро дітей, про що свідчить наступна виписка із метричної книги (мову оригіналу збережено): «3 янвря 1821 г. ...младенец Анна от законных родителей Лисички Николая и жены его Мотроны, крестьян...воспреемником была Лукья жена Федора Мазохи, дер Песковка.

18 июня 1821 г. ...младенец Леонтий от законных родителей Самуила Павленко и жены его Марии, крестьян...воспреемником был Федор сын Григория Лавриненко, дер Песковка.

21 августа 1821 г. ...младенец Авраамий от законных родителей Заславия Лавриненко и жены его Татьяны, крестьян...восприемником был Моисей Нога, дер Песковка.

17 ноября 1821 г. ...младенец Григорий от законных родителей Моисея Марченко и жены его Марины, крестьян...восприемником был Филипп Рудниченко, дер Песковка.

6 декабря 1821 г. ...младенец Николай от законных родителей Авксентия Марченко и жены его Елены, крестьян...восприемником был Моисей Григорий Стройна, дер Песковка.

21 декабря 1821 г. ...младенец Игнатия от законных родителей Авраама Кухаря и жены его Евфимии, крестьян...восприемником был Никита Йовхименко, дер Песковка.» [17, рк. 417-421].

Померли того року в Пісківці чотири особи — двоє дітей у віці одного року, Федір Марченко — 40 років та Афанасій (Опанас) Сергієнко — 70 років. Наведені дані доповнюють загальне уявлення про тривалість життя мешканців Пісківки у той історичний період.

В продовження зазначених даних додамо, що у 1817 р. в парафії церкви св. Миколи Чудотворця було 94 двори та мешкало 592 чоловіки і 508 жінок [18, арк. 101], у 1818 році налічувалося 150 дворів, де мешкали 502 чоловіка та 524 жінок [19, арк. 34], у 1820 р. нараховувалося 114 дворів, де проживало 473 чоловіка та 522 жінки [20, арк. 67], у 1827 р. налічувалося 127 дворів, мешкало 510 чоловіків та 528 жінок [21, арк. 122]. Вже у 1828 р. у цій парафії нараховувалося 114 дворів, мешкало 504 чоловіки та 540 жінок [22, арк. 30]. Такі статистичні дані надають можливість представити загальні демографічні тенденції у краї.

Загальні дані про динаміку населення у с.Пісківка представлено в таблиці 2, з якої видно, що у 1832-1843 рр. демографічні коливання були доволі незначними.

Таблиця 2

Загальні відомості про кількість мешканців у Пісківці в 1832-1843 рр.

Рік	Кількість дворів	Чоловіків	Жінок	Разом
1832 [23, арк. 85]	27	96	97	193
1833 [24, арк. 209]	27	104	107	211
1835 [25, арк. 163]	27	105	97	202
1837 [26, арк. 83]	25	101	94	195
1842 [27, арк. 163]	29	126	96	222
1843 [28, арк. 130 зв.]	26	104	87	191

Для повноти картини додамо, що у 1832 р. в Рудні Пісківській налічувалося 2 двори, де мешкало 17 осіб, з яких — дев'ятеро чоловіків та вісім жінок, а у

Гуті Раска — налічувалося сім дворів, де мешкало 10 чоловіків та 17 жінок [23, арк. 85]. У 1833 році у Гуті Раска налічувалося 9 дворів і мешкало 50 осіб — 27 чоловіків та 23 жінки [24, арк. 206]. У цьому контексті варто зазначити, що назва с.Раска у той час говорить про наявність у цьому населеному пункті склоплавильного виробництва.

Доволі цікаві відомості про населення с.Пісківка містяться у ревізьких переписах маєтку М.Понятовського. Вже на середину XIX ст. у вказаному селі мешкали потужні роди — Рудниченки, Гавриленки, Сергієнки, Олексієнки, Лисички, Марченки, Лавриненки, Мельниченки, Павленки, Пилипенки, Ткаченки та інші. У 1861 р. в с.Пісківка народилося десятеро дітей (6 хлопчиків та 4 дівчинки), в шлюб вступили вісім пар і четверо осіб пішло із життя. При цьому додамо, що у церковній парафії було зареєстровано народження чотирьох позашлюбних дітей [29, арк. 464]. У 1867 р. в Пісківці з'явилося на світ 18 дітей (11 хлопчиків та 7 дівчаток), зауваживши, що у парафії загалом народилася 41 дитина. Цього ж року в с.Пісківка було укладено п'ять шлюбів та померли семеро осіб (загалом же по парафії смертність становила 19 осіб) [30, арк. 621].

Після селянської реформи 1861 р. у с.Пісківка та інших населених пунктах краю поступово змінюється і станова структура населення. З одного боку, селяни залишаються переважаючою верствою населення краю, проте вони отримують статус вільних селян-землеробів, а з іншого — поступово зростає, як видно із таблиці 3, кількість таких станів як військові та міщани.

Таблиця 3

Населення с.Пісківка та с.Галинка у 1878-1897 рр.

Рік	Селяни				Військові				Міщани			
	Двори	Чолов.	Жінки	Разом	Двори	Чолов.	Жінки	Разом	Двори	Чолов.	Жінки	Разом
18781 [28, арк. 63 зв.]	107	426	399	825	9	38	46	84	-	-	-	-
1890 [29, арк. 38 зв.]	113	454	434	888	20	79	69	148	-	-	-	-
1891 [30, арк. 37 зв.]	123	501	468	969	28	112	100	212	-	-	-	-
1892 [31, арк. 38 зв.]	112	448	420	868	29	118	110	228	3	13	11	34
1894 [32, арк. 58 зв.]	149	596	555	1151	34	136	121	257	-	-	-	-
1895 [33, арк. 38 зв.]	148	589	554	1143	35	139	123	262	-	-	-	-
1896 [34, арк. 41]	184	734	711	1445	51	203	167	390	11	43	50	93

Згідно із даними Л.Похиловича на середину 1880-х рр. у Пісківці мешкало 580 осіб православного віросповідання і близько 30 осіб римо-католиків [4, с.47]. За переписом населення 1897 р. в с.Пісківка проживало 687 осіб православного віросповідання, а загальна чисельність населення становила 704 осо-

би (380 чоловіків та 324 жінки) [35, с.85]. На 1900 р. у Пісківці нараховувався 121 двір, де мешкали 386 чоловіків та 363 жінки. Як свідчать статистичні звіти, головним заняттям мешканців було землеробство, окрім того невелика частина населення займалася випалюванням деревного вугілля, що давало 900 рублів щорічного доходу. За населеним пунктом рахувалося 434 десятини землі, яка належала винятково селянам і господарство здійснювалося за трипільною системою. У с. Рудня Пісківська налічувалося 37 дворів і мешкало 121 чоловік та 101 жінка. Головним заняттям мешканців було землеробство, а також кілька осіб здійснювали випалювання деревного вугілля, що давало 400 рублів доходу щорічно. У власності селян знаходилося 52 десятини землі, на якій господарство здійснювалося без чітко визначеної системи [1, с. 38-39].

Висновки. Протягом ХІХ ст. набула виявлення тенденція постійного зростання населення Пісківки. Разом з тим в цей історичний період серед новонароджених помічалася велика смертність, а середній вік коливався в межах 35-45 років. Старожилами вважалися люди, які досягли віку 55-60 років. Протягом століття були зареєстровані одиничні випадки, коли вік мешканців краю сягав понад 80 років. Основну масу населення становили селяни. Проте після реформи 1861 р. соціальний склад населення починає змінюватися. Вивільнення селян із кріпацтва спонукало і до поступового промислового розвитку краю, зокрема, скловиробництва та інших промислів, хоча головним заняттям населення залишається рільництво.

ЛІТЕРАТУРА

1. Список населенных местностей Киевской губернии. — К.: Губстаткомитет, 1900.
2. Центральний державний історичний архів України, м Київ (ЦДІАК України), ф. 127, оп.1009, спр. 730.
3. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 1094.
4. Похилевич Л. Уезды Киевский и Радомысльский. — К., 1887.
5. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1184.
6. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1308. У документах ХІХ ст. село Галинка часто називали як с. Галенка. Ця назва є первісною, оскільки назва села пов'язана з топонімом озера Гале. Тут варто зазначити, що і с. Загальці у своїй назві має похідне від назви озера, тобто як таке, що знаходиться за озером Гале.
7. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1321.
8. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1340.
9. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 68.
10. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 88.
11. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 87.
12. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 99.
13. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1394.
14. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1423.
15. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1455.
16. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1012, спр. 1487.
17. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 129.
18. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 137.
19. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 160.
20. ЦДІАК України, ф. 127, оп.1009, спр. 233.

21. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 243.
22. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 308.
23. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 323.
24. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 354.
25. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 390.
26. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 514.
27. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 547.
28. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1012, спр. 3354.
29. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1012, спр. 3748.
30. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 917.
31. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 984.
32. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 992.
33. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009,спр. 1001.
34. ЦДАКУ країни, ф. 127, оп.1009, спр. 1017.
35. Населенные места Российской империи в 500 и более жителей по данным первой всеобщей переписи населения 1897 года. — Спб., 1905.

REFERENCES

1. List of inhabited localities of the Kiev province. (1900). Kyiv: Gubstatcomitet (in Rus.).
2. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 730.
3. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file1094.
4. Pokhilevich, L. (1887) The counties of Kiev and Radomysl. Kyiv (in Rus.).
5. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file1184.
6. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file 1308.
7. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file1321.
8. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file 1340.
9. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 68.
10. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 88.
11. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 87.
12. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 99.
13. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file1394.
14. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file 1423.
15. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file1455.
16. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file 1487.
17. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 129.
18. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 137.
19. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 160.
20. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 233.
21. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 243.
22. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 308.
23. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 323.
24. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 354.
25. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 390.

26. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 514.
27. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 547.
28. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file 3354.
29. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1012, file 3748.
30. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 917.
31. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 984.
32. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 992.
33. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 1001.
34. Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv, fund 127, description 1009, file 1017.
35. The inhabited places of the Russian Empire in 500 or more inhabitants according to the first general census of the population of 1897. (1905). St. Petersburg (in Rus.).

УДК 94:355](477)"1648/1764 ":35.072.22

Утвенко В. В.*,
кандидат історичних наук, доцент,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
Київ, Україна, vovautv@ukr.net

ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ В УКРАЇНІ В РОКИ ГЕТЬМАНУВАННЯ К. РОЗУМОВСЬКОГО ТА АНТИКОРУПЦІЙНІ ЗАХОДИ ГЕТЬМАНСЬКОГО УРЯДУ

Анотація. Досліджено корупційні прояви в Лівобережній Україні за часів гетьманування Кирила Розумовського (1750-1764 рр.), передусім зловживання службовим становищем з боку козацької старшини та посадових осіб органів місцевого самоврядування. Розглядаються витoki корупції в Козацькій Україні та їх прояви в другій третині XVIII ст., а також основні форми зловживання службовим становищем з боку козацької старшини, міських урядовців, управителів гетьманських маєтностей та рядових козаків: привласнення державних та міських грошей; привласнення козацьких ґрунтів та іншого майна; незаконне використання возів та коней козаків, посполитих і міщан; хабарництво та здирство; незаконне будівництво млинів; свавільні арешти посадових осіб; зловживання в ухваленні судових рішень. Висвітлюються заходи гетьманської адміністрації з протидії зловживанню службовим становищем з боку посадових осіб Гетьманщини: скарги населення до Генеральної військової канцелярії та Генерального військового суду; зобов'язання чиновників повернути привласнені кошти або майно; штрафні санкції; попередження урядовців про звільнення з займаної посади або реальне звільнення; ув'язнення на певний термін козацької старшини та міських урядовців.

Ключові слова: Генеральна військова канцелярія, Гетьманщина, зловживання службовим становищем, козацька державність, корупція.

Аннотация. Исследовано коррупционные проявления в Левобережной Украине во время гетманства Кирилла Разумовского (1750-1764 гг.), прежде всего, злоупотребления служебным положением со стороны казацкой старшины и должностных лиц органов местного самоуправления. Рассматриваются истоки коррупции в казац-

* Utvenko V. V. Ph.D. in History, Associate Professor, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine. vovautv@ukr.net

ABUSING OF POWER IN UKRAINE IN THE PERIOD OF HETMANSHIP OF KYRILLO ROZUMOVSKYI AND ANTICORRUPTION ACTIONS OF HETMAN GOVERNMENT